

Af Cand. Phil. i filosofi, forfatter forlægger m. m. Steen Ole Rasmussen

Har vi råd til økonomien?

Det pengeøkonomiske systems problemer kan til dels afgrænses til det at være det økonomiske systems problemer. Det ville være en måde at begrænse de økonomiske problemers påtrængende karakter på, der hvor vi ikke har råd til den.

(Kommentaren til uge 39, 2011¹)

[C20 er faldet med 18 % over det sidste kvartal](#). Det er sket uden at andre værdier er steget tilsvarende, og det falder i tråd med udviklingen på verdens børser. Aktionærerne har dermed mistet en del af deres tilgodehavender; de pålydende værdier, aktieværdier, salgbare andele i virksomheder, finansielle institutioner f.eks.

Udviklingen her siger noget om investorenes forventninger til fremtidens afkast, men det siger lige så meget om deres forventninger til fremtidige prisstigninger på alverdens kapitalværdier.

Det er vigtigt at minde om, at der ikke er identitet mellem forventningerne til fremtidens afkast, aktieudbytte, og forventningerne til prisudviklingen i aktierne, selv om der er klare sammenhænge i mellem forventningerne til priserne på kapital og dens afkast. Forventningerne til udbytte kan stå for forventningerne om en slags reelt produceret tilvækst i værdi, det andet kan stå alene som for forventninger om prisinflation på kapitalen².

Pengetilvækst og værditilvækst

Grundlaget for udstedelse af penge befinder sig i prisudviklingen på kapitalværdier. Så længe kapitalværdierne stiger, så er der grundlag for belåning af kapitalværdierne, og så længe grundlaget bliver større, så vil pengemængden kunne udvides.

Grundlaget for udstedelse af penge er altså neutral i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt priserne på kapitalværdierne nu dækker over øget værdiskabelse, eller om der bare er tale om prisinflation uden tilknytning til reel skabelse af værdier.

Hverken kapitalværdierne eller pengemængderne siger noget entydigt om ”verdens sande tilstand”, herunder om verdens muligheder for at forsørge en stadigt voksende befolkning.

¹ Lagt på nettet 2/10 2011.

² Aktieudbytte og produktion er heller ikke udtryk for de forbundne kars princip, eller andre former for nødvendig overensstemmelse. Nordea producerer ikke mere, når den som i de forløbne uger har hævet gebyrerne for almindelige bankkunder og fyret mere end 70 medarbejdere for at kunne honorere aktionærernes forventninger om et afkast på ca. 14 – 15 %. Hvis det er med til at generere en højere kurs på bankaktierne og tiltrække flere investeringer i banken, ja så er det ikke nødvendigvis udtryk for en højere produktion også, tværtimod så sætter man et dræn i økonomien, hvor likviditeten måske var mere tiltrængt uden for de traditionelt højest flyvende i økonomisk forstand.

Stigningen i kapitalværdierne og forventningerne til disse stigninger kan være udtryk for inflationsværdier, hvis begrebet ”inflation” over hovedet giver mening. I det hele taget er det ret besværligt at give et forpligtende bud på relationen mellem pengeværdier og det, som pengeværdierne, priserne, i princippet skulle stå som indikation for, nemlig værdierne, som disse måtte findes i sig selv. Der er nemlig tale om et mere end almindeligt langhåret filosofisk spørgsmål, i det der handler om at redegøre for relationen mellem det pengeøkonomiske systems referencer til værdierne, dvs. systemets interne indikationsværdi, og så den ydre realitet af værdier, som pengeværdierne refererer til, og som de står for, ”som om” de var udtryk for andet og mere end sig selv. Ikke des mindre orienterer flertallet af både professionelle og mindre professionelle økonomiske iagttagere sig som om, at der var en relativt entydig relation i mellem de to former for realitet, altså mellem det pengeøkonomisk mål for værdi og det der refereres til, værdierne i sig selv.

Økonomiens problemer og vores problemer, herunder økonomien!

Der findes økonomiske problemer. De kan deles op i pengeøkonomiske problemer og ikke pengeøkonomiske problemer (der findes andre former for økonomi end pengeøkonomi). Nogle af os forsøger på at begrænse afhængigheden af pengeøkonomien. Sådant som samfundet er indrettet i DK i dag, er det yderst begrænset, hvor stor uafhængighed der f.eks. kan opnås for et enkeltindivid eller en familie i forhold til pengeøkonomien.

Men når huset er betalt og en del af husholdningen, dvs. mad, tøj og andre fornødheder fortrinsvis produceres og forbruges inden for husstanden, således at det kun er en mere beskedent del af forbruget, der må indhentes mod betaling i penge, så er afhængigheden af det pengeøkonomiske system begrænset. Her har det pengeøkonomiske systems problemer i en hvis grad mistet sin forpligtende karakter. Man kan sige, at de økonomiske problemer måske nok er store, men de tilhører ikke dem, der er uafhængig af pengeøkonomien.

Det pengeøkonomiske systems problemer kan til dels afgrænses til det at være det økonomiske systems problemer. Det ville være en måde at begrænse de økonomiske problemers påtrængende karakter på.

De fleste mennesker befinder sig i en situation, hvor alt, hvad de forbruger, må tilvejebringes mod betaling. Vi er derfor alle sammen helt og eller delvis afhængig af det pengeøkonomiske system.

Det pengeøkonomiske systems likviditetsproblem

Pengeøkonomien fungerer ikke uden likviditet. Det er både vores og det pengeøkonomiske systems problem, når vi er afhængig af pengeøkonomi.

Når kapitalværdierne falder verden over, så forsvinder likviditeten ud af markedet. Det er ikke det samme, som at ”de virkelige værdierne forsvinder” men formidlingen og udvekslingen af varer og ydelser bliver mere træg på markedet, altså i pengeøkonomisk forstand. Det er det grundlæggende problem, der møder dem, der er helt eller delvis afhængig af pengeøkonomien. Det vil stort set sige os alle

sammen. Ud over at aktionærerne mister deres krav på fremtidige ydelser i og med at deres pengeværdier forsvinder som dug for solen, så bliver udvekslingen mere træg i den del af økonomien, der angår os alle.

Økonomiens problemer og vores

De store og langt mere omfattende problemstillinger, der også forklarer den nuværende økonomiske implosion i kapitalværdierne, er de former for tvivl og nogle bestemte former for absolut mangel, der er opstået langsomt men sten sikkert i forlængelse af den økonomiske omsætning af det økonomiske systems mere fundamentale mulighedsbetingelser. Det handler om de problemer, der er funderet i den økonomiske rationalitets grundlæggende og funderende paradoks, nemlig ”knaphedens paradoks”, dvs. det, at den økonomiske vækst bygger på og fører til mangel: Forudsætningen, for at noget kan gøres til et aktiv i økonomisk forstand, er, at det kan ejes og at det efterspørges, mangler, hos nogle andre end dem der har det. Overskuddet i økonomisk forstand bygger på mangel.

I en situation, hvor alle har, hvad de skal bruge, er der ikke grundlag for pengeøkonomi. Af samme grund er det indlysende, at man lige så godt kan se det pengeøkonomiske volumen som udtryk for fattigdom. For det vidner nemlig om den spænding, der er mellem udbud og efterspørgsel. Var efterspørgslen mættet, ville der ikke være økonomi. Med økonomi er der efterspørgsel, spænding mellem udbud og efterspørgsel, altså fattigdom såvel som rigdom (grundlag for pengeøkonomi, penge, der ikke er andet end gældsbeviser, omsættelige, fungerende som kommunikationsmedie i sociologisk systemteoretisk forstand a. la. Niklas Luhmann).

En stor del af de former for efterspørgsel, der findes i dag, skyldes, at det pengeøkonomiske system har undermineret og fjernet det mere naturligt forekommende underhold i livet, lige som vi står over for nogle gigantiske udfordringer, der netop opstår som konsekvens af den økonomiske omsætning, dvs. som konsekvens af det, som økonomerne kalder ”den økonomiske vækst”, ”DØV”. Ejvind Larsen, der har sin egen gud, har givet troen på økonomisk vækst dette navn. Med fast fodfæste i kristendommen er det let at få øje på afguderne.

Min pointe er, at vækstbegrebets iboende paradokser er lukket land for de troende. Denne pointe er vi nogle få der har set, også selv om vi i øvrigt ikke deler religion.

Mere end 80 % af verdens fiskebestande er overfisket, 50 % er truet af udryddelse. Landjorden er stort set udnyttet over alt. Produktionsformerne er blevet mere og mere kapitalintensive op gennem industrialiseringen, men især her over de sidste 30 år har vi f.eks. i Danmark set fortsat stigende investeringer i landbruget, uden at det har ført til højere afkast. De store investeringer har primært været funderet i ubegrundede prisstigninger på jord og produktionsmidler, inflationsværdier. Vor industriproduktion er flyttet til udlandet. De fleste af de store firmaer på C20 indekset genererer deres overskud uafhængigt af national tilknytning og hvor de vil. Betaling af skat er derfor et frivilligt anliggende. Firmaerne står for design, produktion, distribution og salg med fod over alt i verden, og handler med sig selv på måder, så firmaet afgør med sig selv, hvor overskuddet skal genereres. Det er

derfor kun sjældent, at man genererer de pengeøkonomiske værditilvækster i de lande, hvor investorer og direktion ellers foretrækker at opholde sig. Man vil ikke betale for de fordele, der følger af at leve i et land med en skattefinansieret og velfungerende offentlig sektor.

Den globale arbejdsdeling har gjort det umuligt for staterne at holde styr på, hvor værdierne genereres. Lige som selve omsætningen af ressourcer, menneskelige ressourcer og andre ressourcer af anden natur, ikke afspejler sig i budgetterne. Forbruget af energi er gigantisk, sådan som den globale arbejdsdeling fungerer på år 2011. Den er ekstremt uøkonomisk, hvis man orienterer sig ressourceøkonomisk.

Overskuddet genereres af og hos dem, der har andel i og som administrerer kapitalværdierne. Dem, der ikke har penge, dvs. som ikke har andel i pengeøkonomien, ja de er ikke med til at sætte prisen på noget som helst. Ca. 3 milliarder af jordens nu snart 7 milliarder beboere har en andel i pengeøkonomien, der svarer til 2 dollars om dagen eller mindre. De lever på alt andet end pengeøkonomi, men mærker alligevel i den grad konsekvenserne af pengeøkonomiens form for forvaltning af jordens livsbetingelser.

Livsgrundlaget forsvinder med rivende hast for især de fattige. Sahara udvider sig. Resten af Afrikas frugtbare jord sælges væk under fødderne på de fattige, der traditionelt har levet af den. Kinesere, vesterlændinge, rige sydafrikanere, arabere osv. køber disse aktiver, inddrager de fattiges traditionelle grundlag for sin subsistens og naturalieøkonomi i pengeøkonomien. Hvad der ellers ikke indgik i pengeøkonomien, det bliver opkøbt og figurerer herefter som pengeøkonomisk aktiv, kapital, vækst, hvor pengeøkonomien i virkeligheden genererer og efterlader social og økologisk elendighed. Det samme sker i Latinamerika.

Det sande livsgrundlag forsvinder for de fattigste mennesker, og de får ikke andel i den pengeøkonomiske udvikling, uanset hvor stor en del af den øgede økonomiske omsætning, der netop skyldes inddragelse af deres ressourcer i den økonomiske sfære.

Udviklingen vidner om, at økonomisk vækst fører til og bygger på mangel, fattigdom. Bestræbelsen på at opnå rigdom, økonomisk vækst, bygger på og fører til den form for knaphed, som er forudsætningen for økonomisk vækst.

Men når selve grundlaget for den økonomiske aktivitet svigter, så reintegreres de eksternaliserede problemer i det økonomiske system: Olieprisernes himmelflugt fører til dårlig økonomi. Den globale opvarmning fører til absolut mangel på livsrum og tillid til fremtiden. Det slår igennem i det økonomiske system, i prisdannelsen på kapitalværdier, fordi investorernes mentale konstitution er funderet i en bredere realitet end den kun pengeøkonomiske. Det går pludseligt op for dem, at deres abstrakte tilgodehavender, deres krav på fremtidens ydelser og varer, er urealistiske. Pengene er nemlig ingen ting værd, hvis de har ødelagt klimaet, havet, jorden og perverteret alle de sociale relationer.

Problemet omkring global opvarmning anfægter den herskende økonomiske rationalitet på en måde, som de italesættende eliter ikke kan forlige sig med. De orienterer sig mod den globale opvarmning såvel som den lange række af det pengeøkonomiske systems dysfunktioner, som om de kunne tales bort, fortrænges fra den sociale opmærksomhed.

Således kan chefredaktøren på Børsen i fuld alvor påstå, at global opvarmning ikke er noget problem.

Han lever af at fortælle de økonomisk højtflyvende, at deres forbrug og omsætning i økonomisk forstand er løsningen på alverdens problemer. Og der er ingen tvivl om, at han har fin forståelse for, at det er en rigtig god forretning for ham at fortælle de højtflyvende, at deres tilbagelænedede indstilling overfor alle de problemer, som det pengeøkonomiske system efterlader, er helt og aldeles forenelig med hensynet til menneskehedens almene vel. Det kan betale sig for redaktøren at fortælle segmentet af storforbrugende og storsvinende verdensborgere, at deres adfærd er forenelig med eller lige frem befordrende for menneskehedens og livets alment bedste.

Problemet er, at det er en klam løgn. Problemet er, at Børsen sammen med resten af den kommercielle medieverden lever af at sælge den bekvemme selvforståelse til de købedygtige. Problemet er, at selv om det kan betale sig at sælge løggen om miljøproblemer og global opvarmning, ja så findes der en verden uden for den pengeøkonomiske verden, det pengeøkonomiske, som ikke længere har plads til dem og deres slemt økonomiserende form for selvbeskrivelse.

Børsens chefredaktør forbeholder sig ret til at skalte og valte med videnskabelige beskrivelser omkring de problemer, der ikke passer ind i det bekvemme billede på sine brugere, som han lever af at sælge. Han har sans for sin egen økonomi, og skider på resten. Lige som de glade købere af hans budskab gør.

Der er ikke kun grund til at begræde dette kvartals aktienedtur. Slet ikke. Men der er i det hele taget grund til at sætte spørgsmålstegn ved den økonomiske rationalitet og de succeskriterier, som man forfølger på markedet for aktier og social selvbeskrivelse.

Den internationale kapital er i krise. Man ved det, og det kan ikke tales bort. Den vestlige verdens stater har gældsatt sig for at redde det frie marked, hvor der i virkeligheden er brug for at begrænse det store hvide globale pengeøkonomiske systems betydning for verden.

EU kæmper i øjeblikket for markedet. Staterne har overtaget risici fra den finansielle sektor, uden samtidigt at overtage sektorens gevinster fra denne forfejlede industri.

Den reelle omsætning i økonomisk forstand kan stik imod den italesættende ordens overbevisning lige så godt tages som udtryk for den hastighed, hvormed det pengeøkonomiske system tenderer mod at smadre sine egne forudsætninger, som

udtryk for tilvækst i det sociale reelle mulighedsbetingelser. Systemets nedtur er derfor langt fra kun en ulempe for de levende på jorden.

I øjeblikket kæmper EU-administrationen og de europæiske regeringer for at stable den ene redningspakke til den finansielle sektor på benene efter den anden. Man taler om markedet, som om det var løsningen på alverdens problemer. Men man har for længst selv sat markedet ud af kraft med sit forsøg på at redde det.

Man tvinger de nationer, der er gået bag af dansen på markedet, til at privatisere og skære i alt, hvad der er offentligt ejet eller forbrugerejet, men glemmer hvor meget det strider mod egen ideologi, når man i samme sekund nationaliserer det fri markeds tab!

Hele projektet er paradoksalt i ideologisk og markedsfundamentalistisk forstand. Man forstår ikke paradokset hos de troende i EU-kommissionen, f.eks. heller ikke det paradoks, der består i at nationalisere markedsaktørernes tab, og privatisere statens aktiver under dække af at ville redde markedet. Man forstår ikke, at markedet er problemet, men ser det mod bedre vidende og kontrafaktisk som løsningen, fordi man orienterer sig troende og ideologisk mod markedet. Derfor saboterer man staten, for at redde markedet. Man tror på og tilbyder væksten. Men nægter at se de former for destruktion af fundamentale livsbetingelser for sig, som væksten bygger på og fører til. Man nægter at se sin egen tro for sig. Man taler videnskaben ret imod, når det drejer sig om miljø og ressourceproblemer.

- Fordi man selv er problemet, med sin fordummende ideologi og fundamentale overtro på markedet.
- Fordi man tror på evige stigninger i alverdens kapitalværdier, hvor man kan vide, at der kun er tale om inflationsværdier, nægter man at forholde sig til begrebet inflation i forbindelse med prisstigninger på kapitalværdier.

Af samme grund er man ude af stand til at indrømme, hvor tomme pengeværdierne er, uanset hvor meget kurserne pisser op og ned på alverdens børser.

Markedsfundamentalismen har sat sin egen standard som verdensreligion. Troen på det pengeøkonomiske system som eneste vej ud af krisen er fanatisk og dødsens farlig.

Ved at begrænse denne fanatiske tro på systemet, og ved at begrænse pengeøkonomiens betydninger, vil de økonomiske problemer kunne gøres mindre. Ved delvis at frigøre sig af pengeøkonomien, kan de økonomiske problemer minimeres. Det bliver i øvrigt den helt nødvendige konsekvens af den pågående økonomiske krise. Verdens udvikling, evolutionen, vil træde ind på scenen igen, som den altid har gjort, hvor vi bildte os ind, at det var os, der havde fat i den lange ende.

I virkeligheden kan det blive en fordel for menneskeheden, hvis markedet går ned sammen med grundlaget for den markedsfundamentalistiske overtro. Alternati-

verne til pengeøkonomien kunne får plads i overensstemmelse med hensynet til miljø og natur.

Udfordringen består i at definere og identificere de pengeøkonomiske problemer som det pengeøkonomiske systems problemer.

Ved at begrænse pengeøkonomiens betydninger og dens forvaltning af verdens mulighedsbetingelser, kunne nogle af de økonomiske problemer gøres mindre. De kunne begrænses til det økonomiske systems problemer, og til det kun at være et mindre problem for os alle sammen.

Hvis systemet i det hele taget bryder sammen, så er det ikke nødvendigvis kun en katastrofe. Når troens genstand træder ind i en mere nøgtern betragtning, så mister den sit tag. Lige nu opleves udviklingen på alverdens børser som en trussel. Mennesket har altid været bange for det nye. Det er bare om at se det positive i det negative. Den enes død er den andens brød. Pengeøkonomiens sammenbrud er forudsætningen for en anden økonomi.

Mvh. Steen
Odense d.2/10 2011